

RAHANDUSMINISTEERIUM

Analüüs ja ettepanekud inimeste tagasipöördumise soodustamiseks väljapoole pealinna piirkonda

Maal elamise päev – infoseminar KOVidele
19.05.2021

Urmas Kase
maakondliku arendustegevuse nõunik
regionaalarengu osakond
Rahandusministeerium

Taustainfo

(Endine) VVTP 5.11 (2019-2021): Analüüs ja ettepanekud inimeste tagasipöördumise soodustamiseks väljapoole pealinna piirkonda

- **Sissejuhatuseks** – VVTP loogikast
- **Teema:** klassikaline regionaalarengu väljakutse
- **Ruumiline mõõde:** pealinnaregioon ehk Harjumaa selle töö kontekstis vs ülejäänud Eesti ehk NUTS 3 tasandil Põhja-Eesti vs 4 regiooni (Kesk-Eesti, Kirde-Eesti, Lõuna-Eesti, Lõuna-Eesti)
- **Partnerid:**
 - Rahandusministeerium (riigihalduse minister) - RATK;
 - Maaeluministeerium – haakuvusi PõKa meetmetega;
 - Siseministeerium (rahvastikuminister) – haakuvusi tagasirände jm rahvastiku ja sidusa ühiskonna temaatikaga.
- **Allikad:** „Eesti siseränne aastatel 2015-2019. Harjumaalt lahkujate portree“. Statistikaamet (Alis Tammur) + (akadeemilised ja lepingulised) uurimustööd ja teadusartiklid, ÜRO, OECD, EL, internet (sh regioonide turunduse kohta), meedia
- **Aeg:** 2019 - 2021: koroonaaeg!

Teooria vs praktika

(Suur)linn, linnapiirkond, linnastu

1) ***"Saage tuttavaks inimkonna kõige vägevama leiutise – linnaga."***

(Ben Wilson, „Metropol. Inimkonna tähtsaima leiutise ajalugu.“ Tänapäev, 2021)

2) **„Ökoloogiline lõks“** (Kaupo Vipp, „Globaalpohmelus“, DS Varahaldus, 2012)

Maa, maapiirkond

3) **Maa kui turvaaala, tagala, tagamaa, toidusahver, elujõu allikas...**

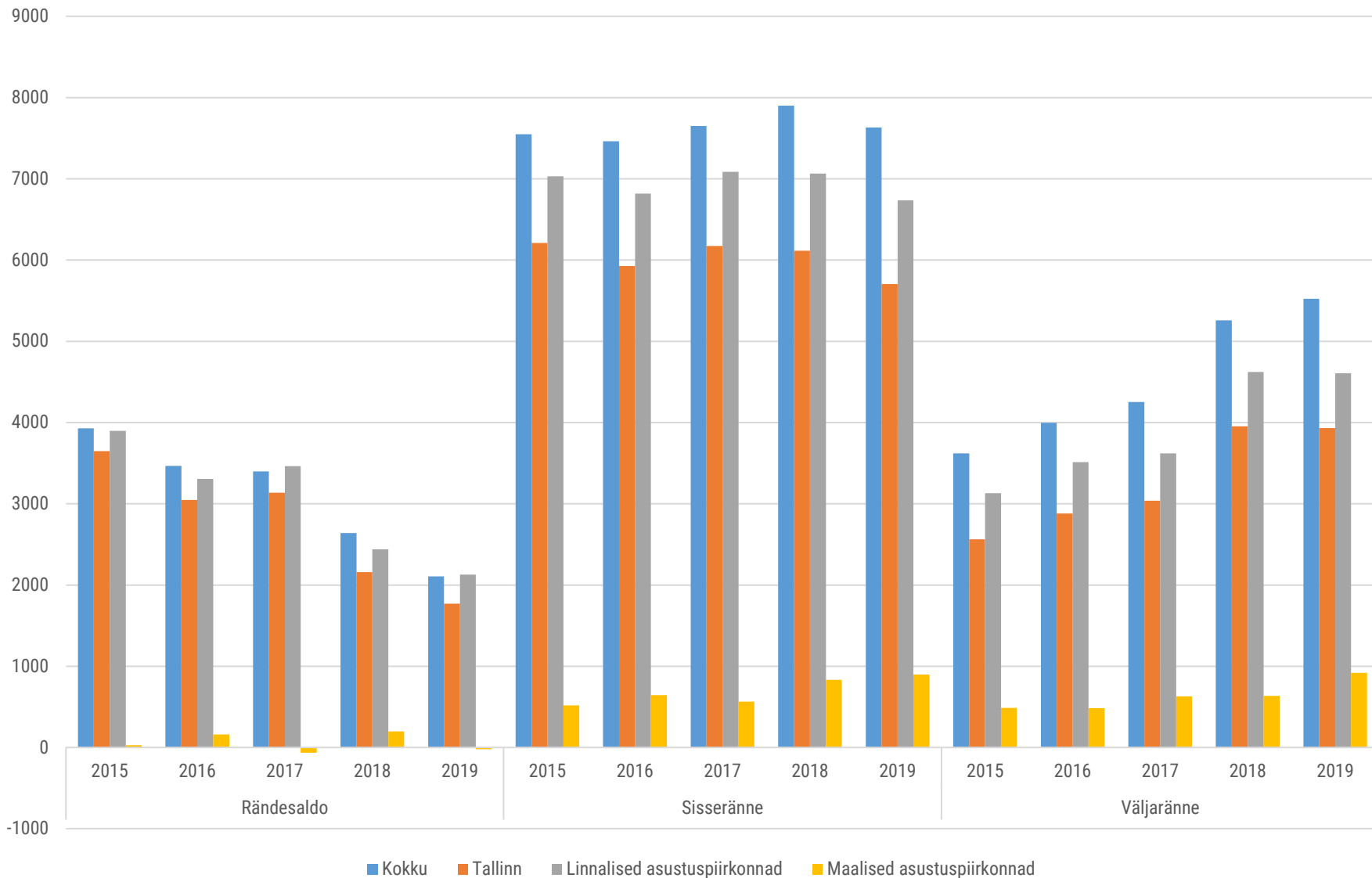
(Kaupo Vipp, „Lokaalravitsus“, DS Varahaldus, 2017 jm allikad)

Märkused:

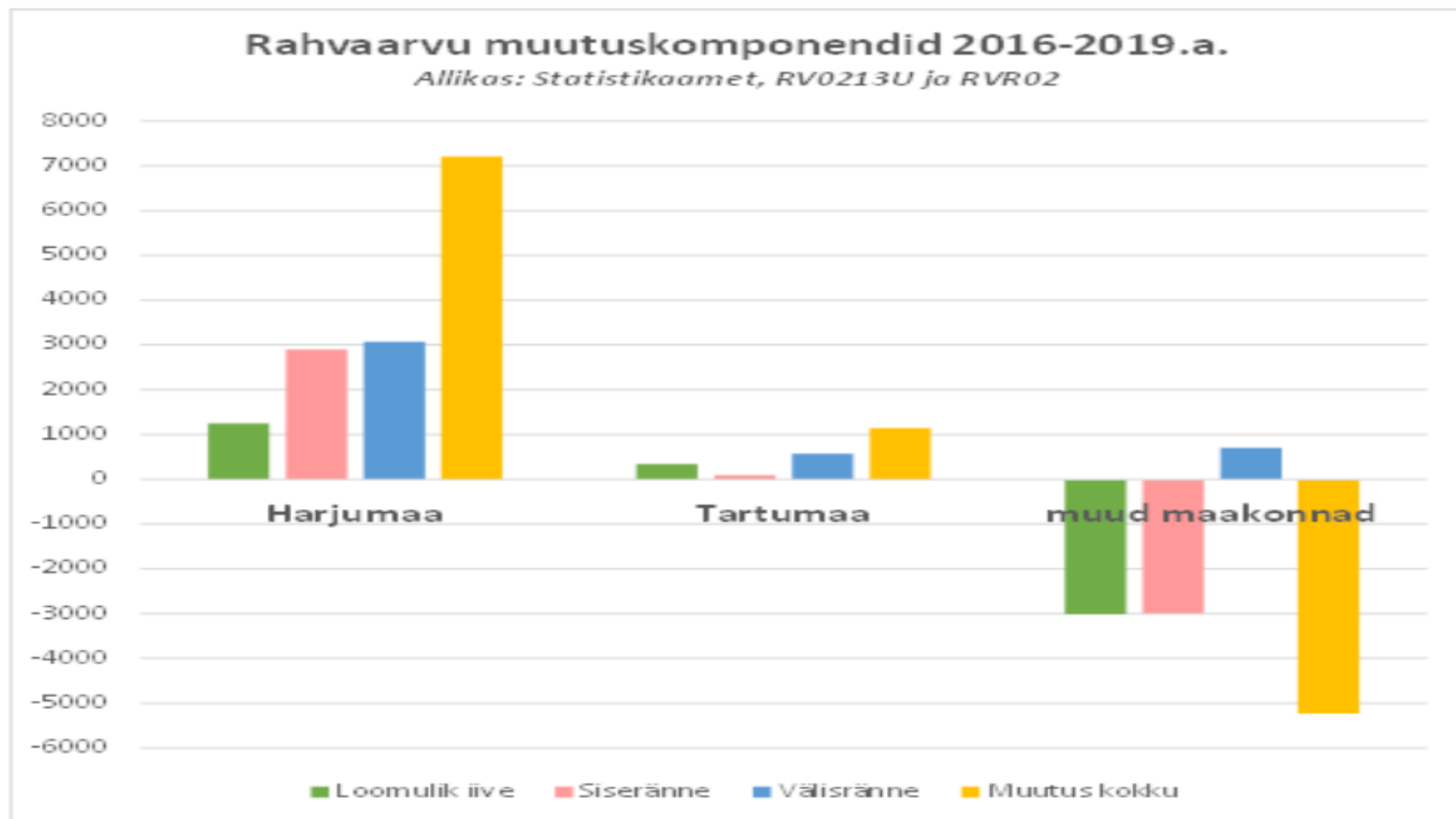
- **Näide 1 mln vs 0,62 tuh eurot: ca 30 km Pärnust**
- **Sihtgruppide defineerimine**
- **Meedia - vastandlikud uudised koroonaajal**
- **„Üks väike kaitsev maamaja“ – vastandlike signaalidega kinnisvaraturg**
- **Mitmepaiksus - seob Tallinna maakondadega ja linnad küladega** (vt „Eesti inimarengu aruanne 2019/2020“)
- **Väärtushinnangute muutumine elukaare jooksul**
- **Raha olulisus / mitteolulisus**

Joonis 0. Harjumaa piirkondade siserände voogude muutus, 2015-2019.

Allikas: Statistikaamet.

Joonis 1: Rahvaarvu muutuskomponendid maakondades, 2015-2019. Allikad: Statistikaamet / Rahandusministeerium.

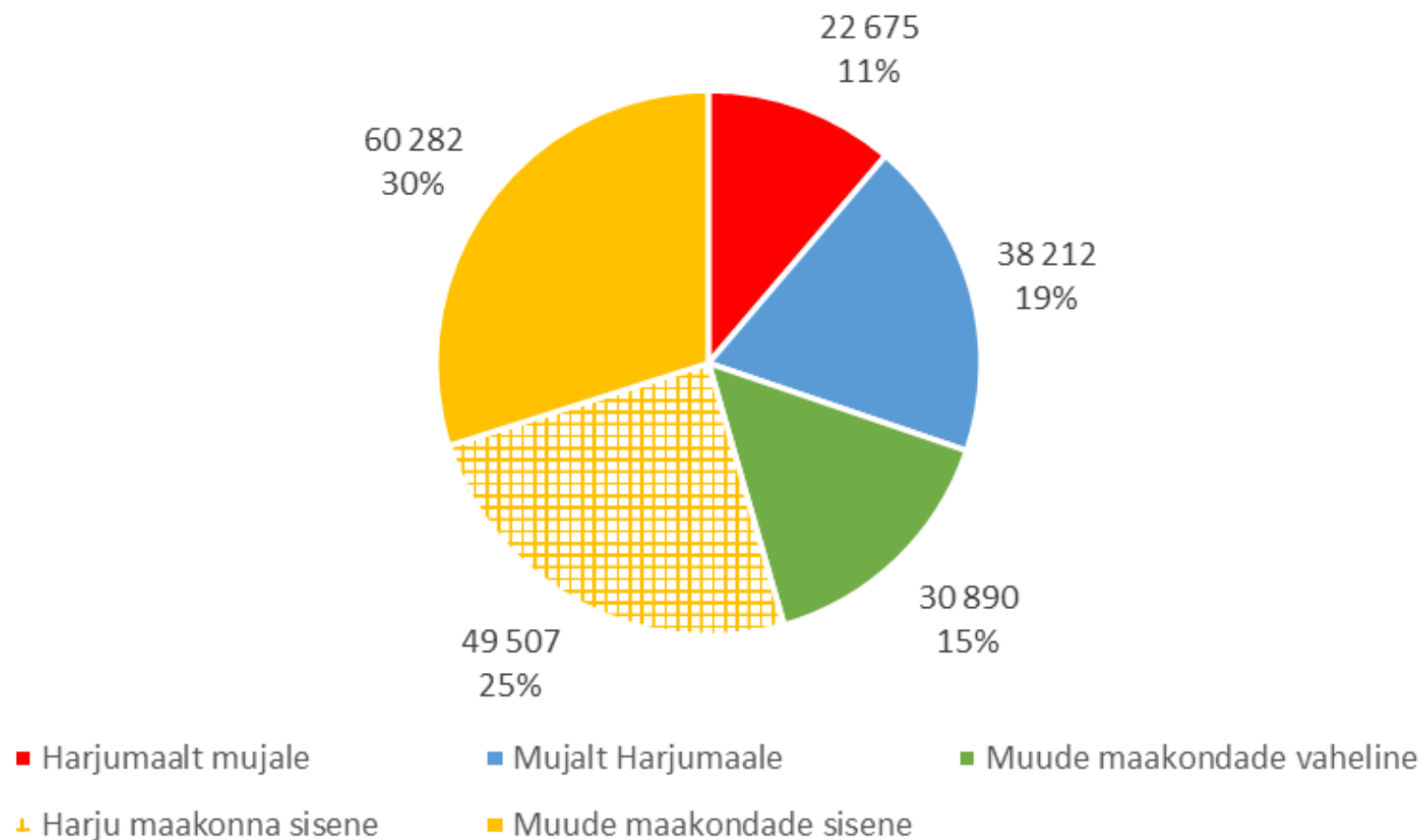

Tabel 1. Rändesaldo maakondade kaupa, 2020. Allikas: Statistikaamet.

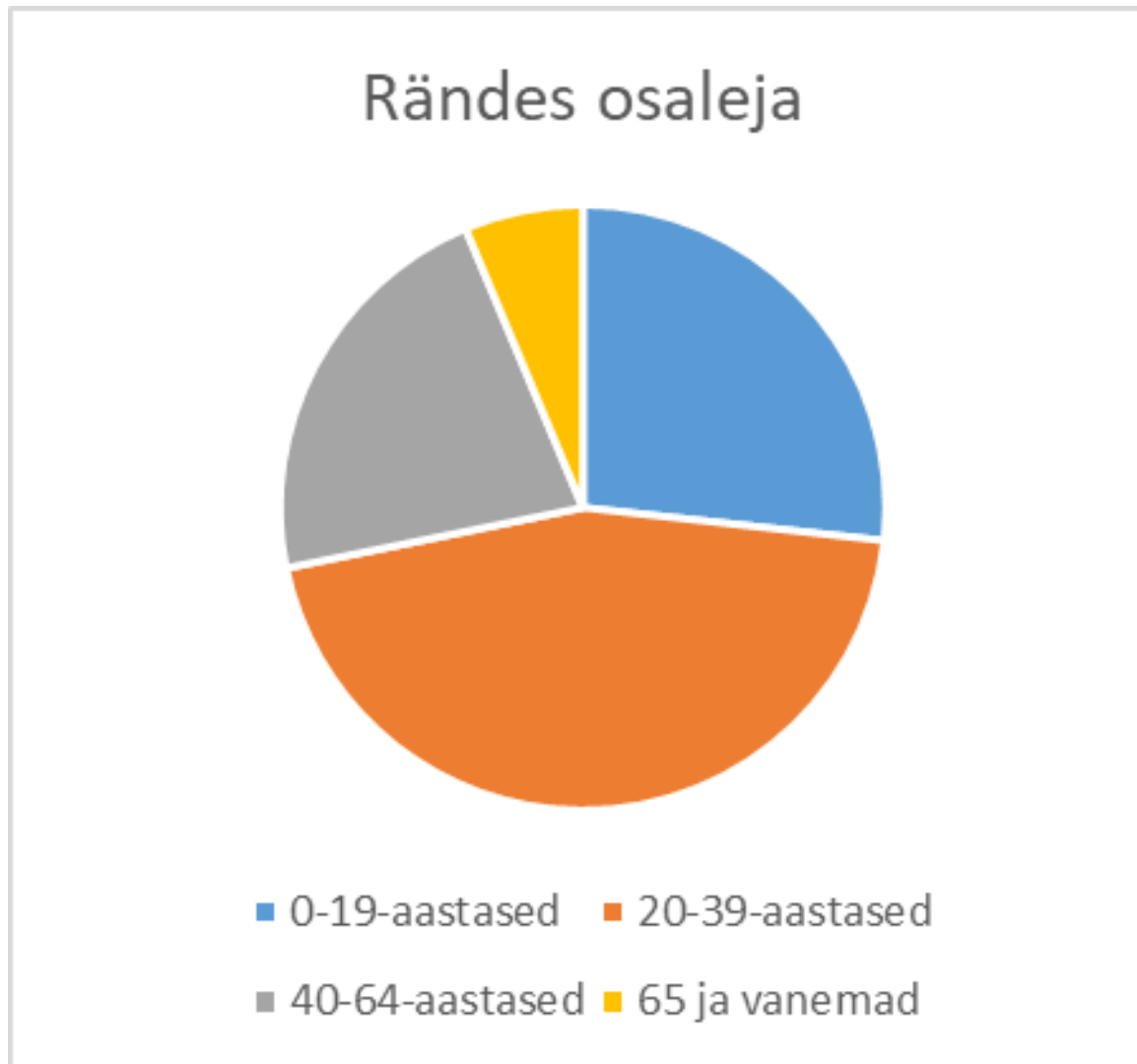
Maakond	Siseränne	Välisränne	Kokku
Harju	2020	1904	3924
Hiiu	108	0	108
Ida-Viru	-921	-91	-1012
Jõgeva	-161	-31	-192
Järva	-231	5	-226
Lääne	-97	22	-75
L-Viru	-263	41	-222
Põlva	-34	8	-26
Pärnu	-211	149	-62
Rapla	-86	-6	-92
Saare	58	6	64
Tartu	310	84	394
Valga	-115	13	-102
Viljandi	-122	-2	-124
Võru	-255	-14	-269
Eesti kokku	0	3782	3782

Joonis 2: Siseränne sihtkohtade lõikes, 2015-2019. Allikad: Statistikaamet / Rahandusministeerium.

Siseränne sihtkohtade lõikes 2015-2019.a.

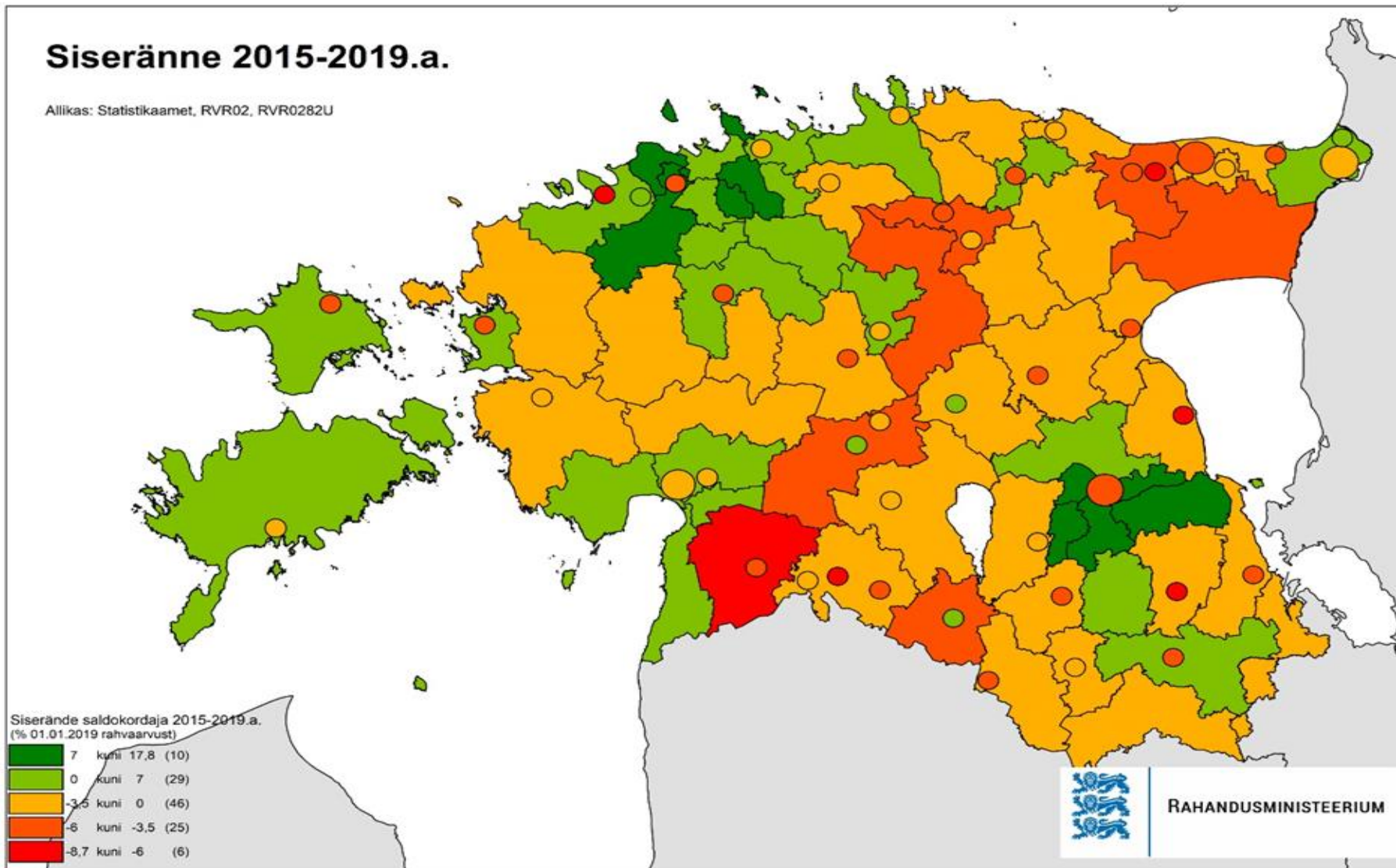
Joonis 3. Siserändes osalejate vanusjaotus, 2015-2019. Allikas: Statistikaamet.

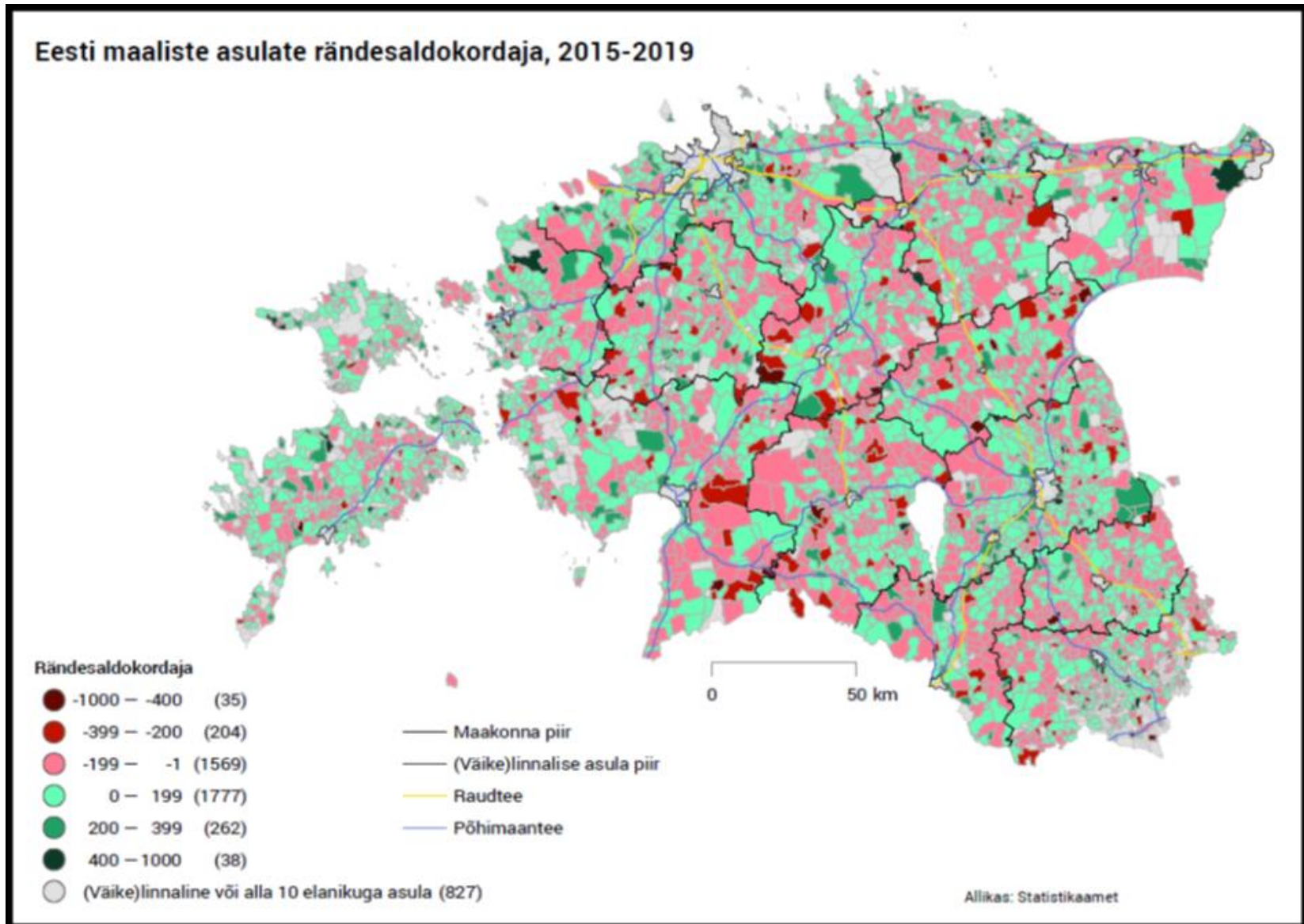
Joonis 4. Kohalike omavalitsuste ja linnaliste asulate rändesaldokordaja, 2015-2019. Allikad: Statistikaamet / Rahandusministeerium.

Siseränne 2015-2019.a.

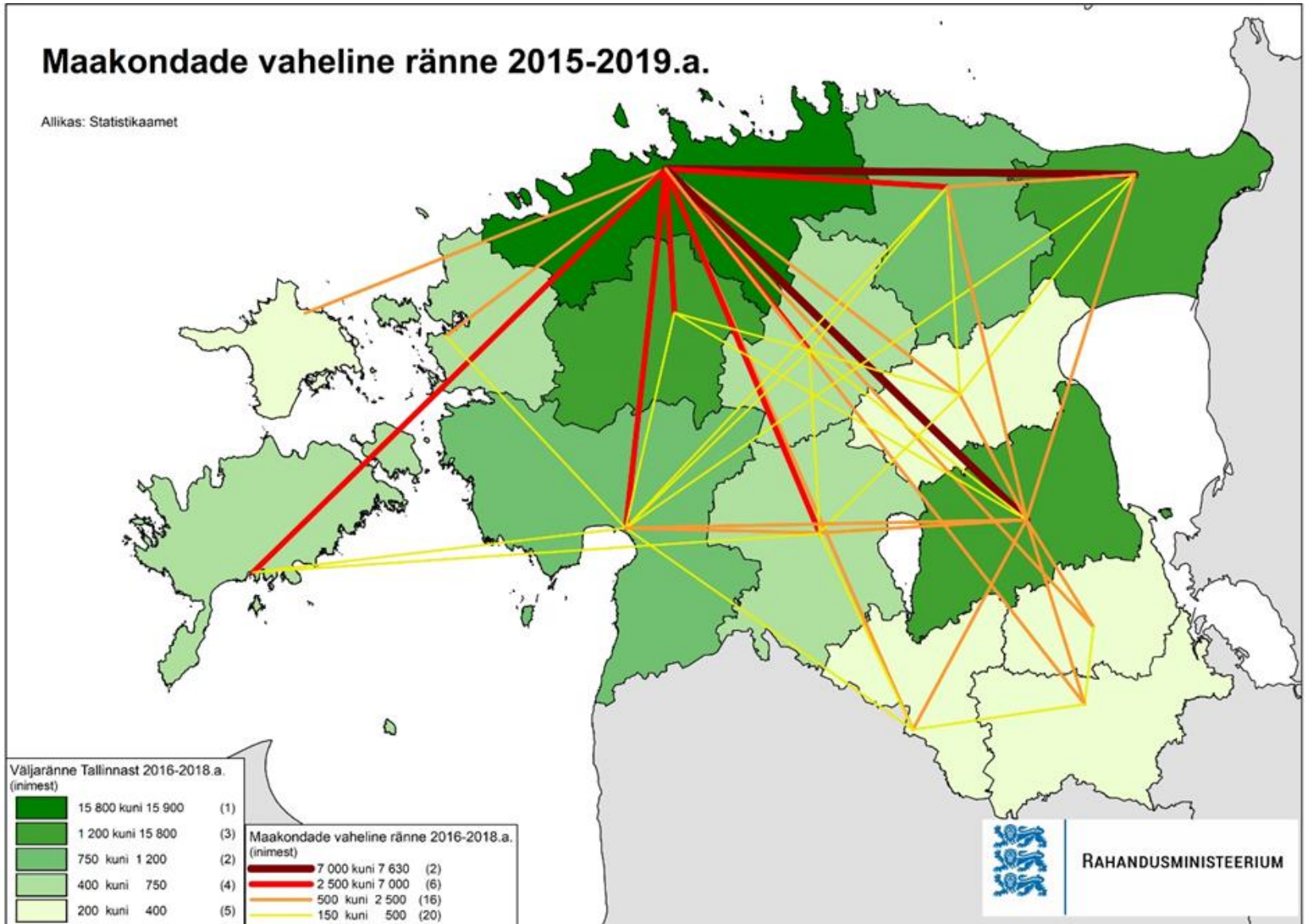
Allikas: Statistikaamet, RVR02, RVR0282U

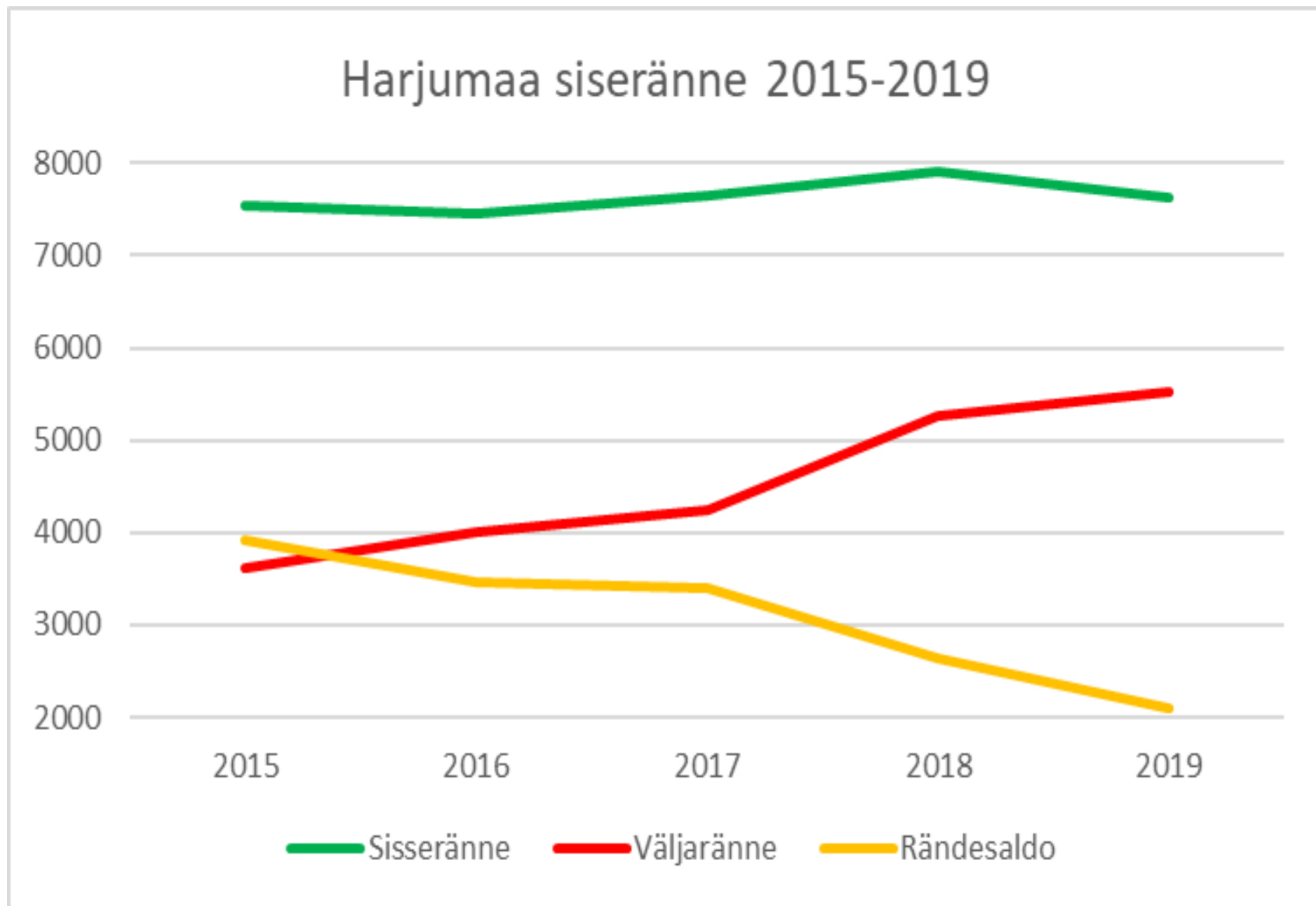
Joonis 5. Eesti maaliste asulate rändesaldokordaja, 2015-2019. Allikas: Statistikaamet.

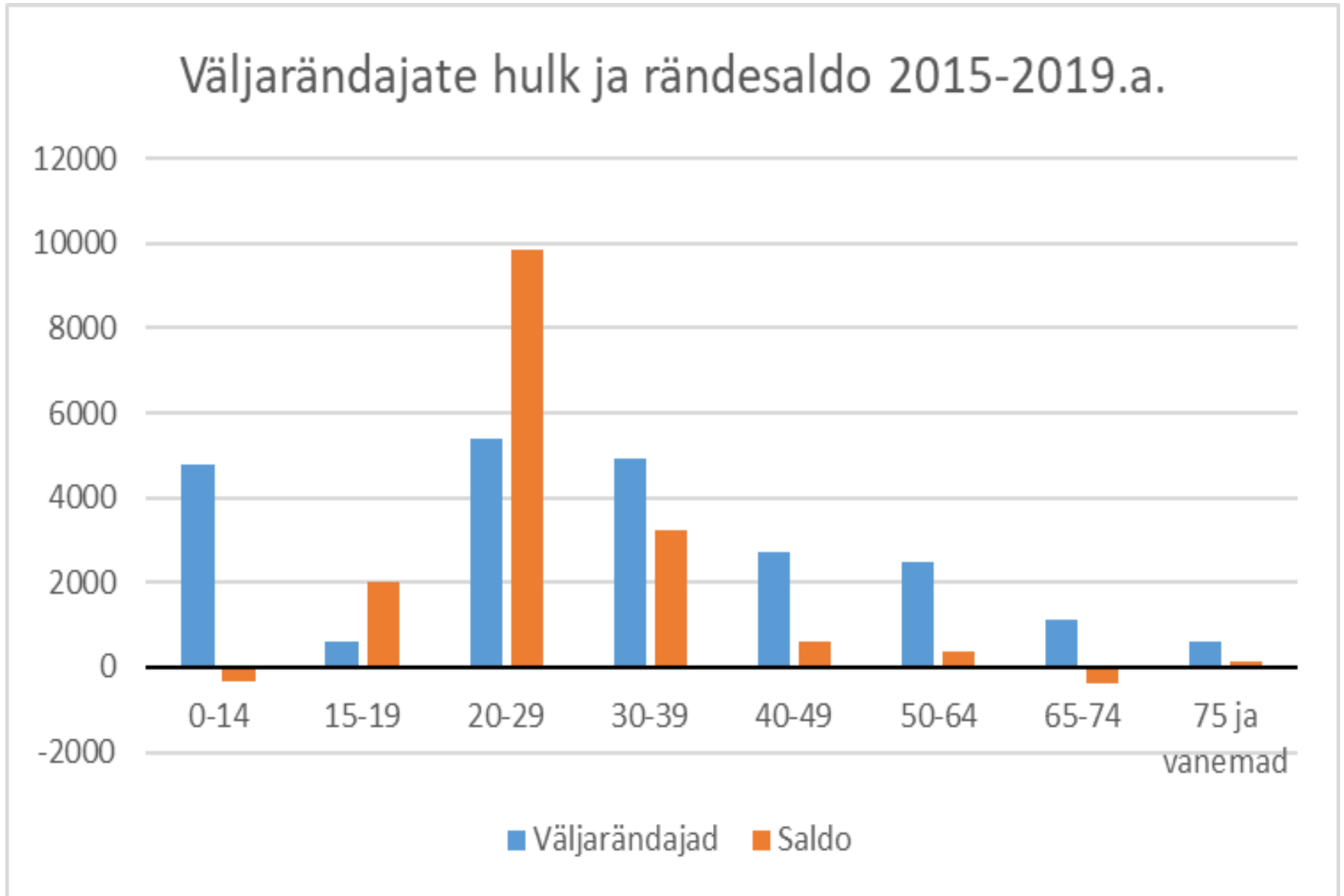
Joonis 6. Maakondade vaheline ränne, 2015-2019. Allikad: Statistikaamet / Rahandusministeerium.

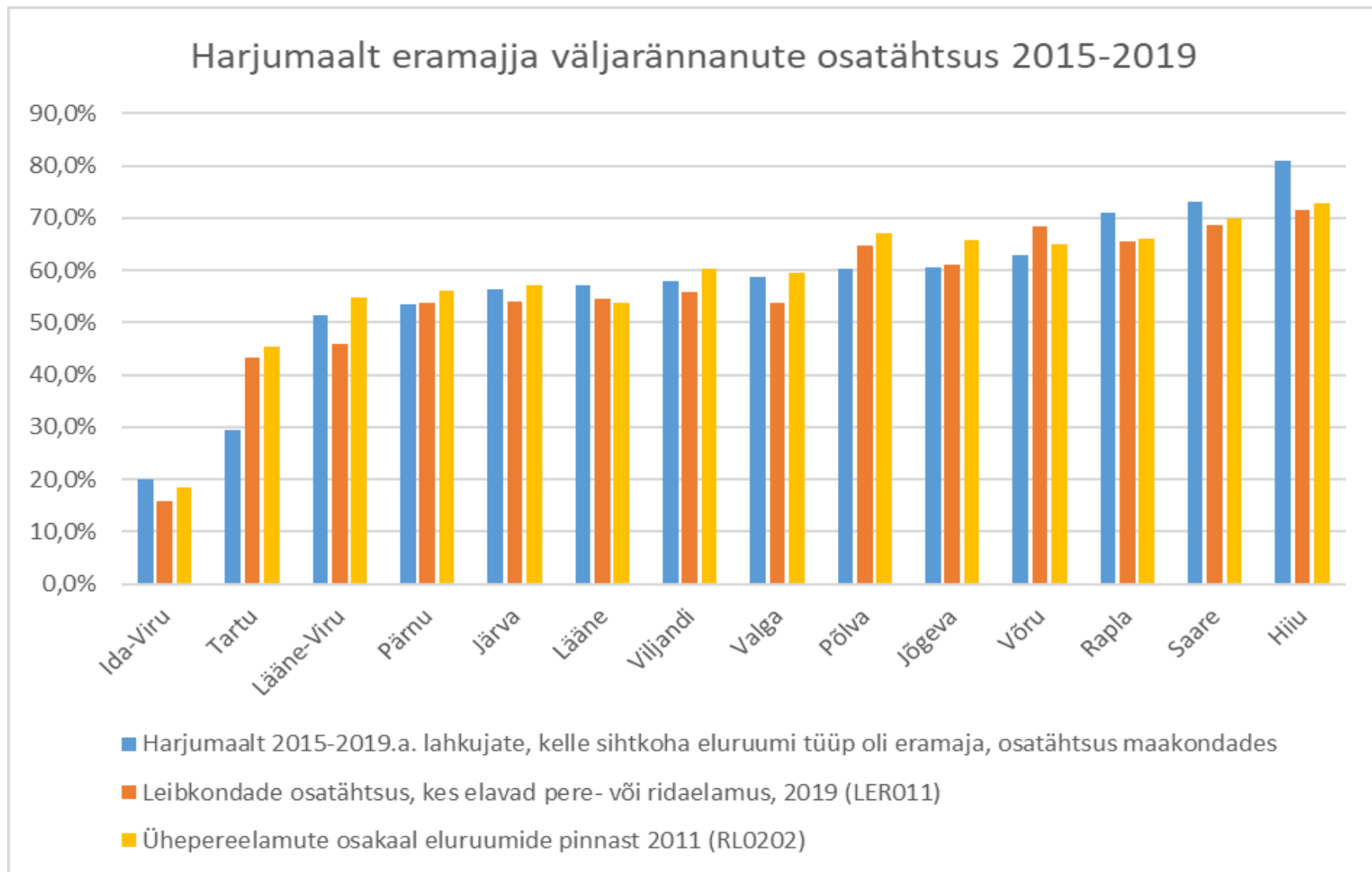
Joonis 7. Harjumaa piirkondade siserände voogude muutus, 2015-2019.
Allikad: Statistikaamet / Rahandusministeerium.

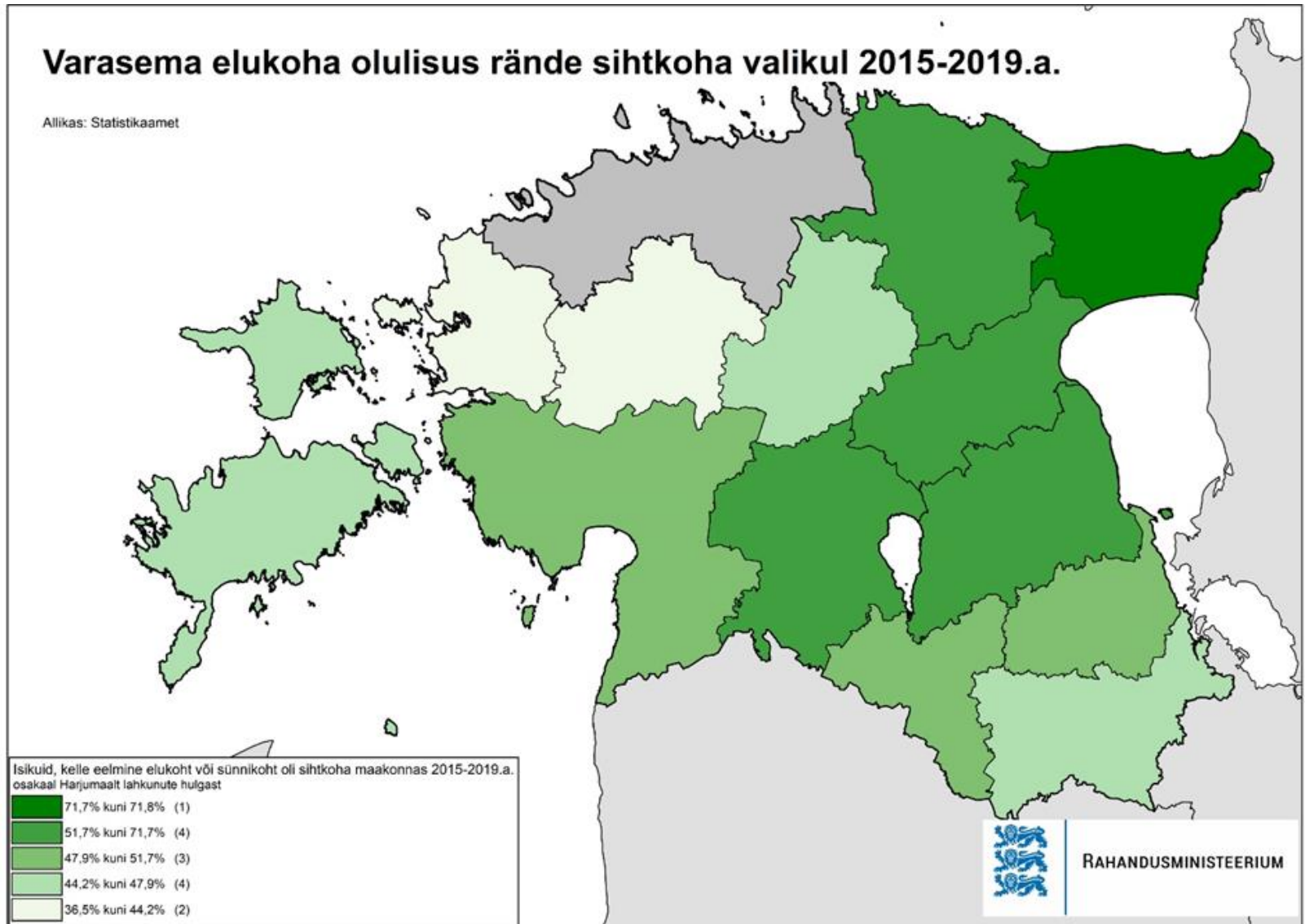
Joonis 8. Harjumaalt välja rännanud vanusrühmade lõikes, 2015-2019. Allikad: Statistikaamet / Rahandusministeerium.

Joonis 9. Harjumaalt lahkujate, kelle sihtkoha eluruumi tüüp oli eramaja, osatähtsus maakondades, 2015-2019. Allikad: Statistikaamet / Rahandusministeerium.

Joonis 10. Harjumaalt lahkunute hulgast isikute osatähtsus, kelle eelmine elukoht või sünnikoht oli sihtkoha maakonnas, 2015-2019. Allikad: Statistikaamet / Rahandusministeerium.

Kesksed järeldused Harjuma uuringust kui põhialusest ettepanekutele

- Siseränne on oluline maakondade rahvaarvu muutustegur
- Enamus siserändest ei ole maakondade vaheline, vaid maakonnasisene
- Maakondade vahelises rändest toimub suur osa Harjumaaga
- Harjumaalt väljarändajaid on siiski vaid 11% kõigist siserändajatest
- Siserändes liigutakse enamasti maalt linna ja linnast eeslinna
- Rändavad peamiselt 20-39-aastased
- Tõmbekohtadeks on Tallinn ja Tartu, maakonnakeskuste lähiümbrus ning peamiste magistraalide ääres (ja looduskaunis kohas) paiknevad maakohad
- Harjumaalt väljaränne on pigem kasvamas
- Minnakse peamiselt lähimaakondadesse ja suurematesse keskustesse
- Lähevad enam lapsega pered ja vanemaealised.
- Rahvusliku kuuluvuse järgi on peamiseks sihtgrupiks eestlased
- Otsitakse eramaja maal või korterit linnas, st pilt on mitmekesisem võrreldes romantilise kuvandiga
- Varasem elukoht on oluline sihtkoha määraja, samas 1/10 tuleb varsti tagasi.

Järeldused Eestis tehtud uuringutest ja rahvusvahelistest kogemustest 1

- Ühiskonnale on kõige odavam kõigepealt seniste maapiirkondade elanike „hoidmine“ maal – sellega tuleb arvestada maaelu- ja regionaalpoliitika meetmete disainimisel
- Olulised on baasvajadused – puhas joogivesi ja kanalisatsioon, elekter (kättesaadavus ja varustuskindlus), tolmuvabad teed ja (eriti viimase aasta kogemuste alusel) kiire internet
- Rändepõhjused on erinevate vanusrühmade lõikes erinevad
- Tihti on elama tulijad (nii tagasitulijad kui uued tulijad, st kel pole varasemaid juuri selles kohas) keskmisest suurema sotsiaalse kapitaliga, st ärksad inimesed - see annab uut elujõudu kogukonnale
- Uuskogukondade (kuigi marginaalse suurusega) puhul on ilmnenu loomemajanduse roll
- Suhteliselt perspektiivitu on keskenduda elanike maal hoidmisel ja maale meelitamisel vanusrühmale 15-25-aastased, kel on käsil elukaare loomulik osa: haridustee lõpetamine (mis enamasti toimub suuremates linnalistes keskustes, eelkõige Tallinnas ja Tartus)
- Pigem tuleks keskenduda järgmisele vanusrühmale, st noortele lastega peredele

Järeldused Eestis tehtud uuringutest ja rahvusvahelistest kogemustest 2

- Kuna tegemist on suurearvulise vanusrühmaga ehk nn „laulva revolutsiooni lastega“ (kellele järgneb lähitulevikus tunduvalt väiksem 1990ndatel sündinud vanusrühm), siis on praegu väga optimaalne aeg tegeleda sellealase tegevusega
- Ühiskonna suurema sidususe huvides on mõttekas turunduse puhul panustada ka venekeelsesse ja teatud piirkondade puhul isegi ingliskeelsesse teavitusse – realistlikult on see kõige lihtsam maakonnakeskustes ja nende lähitagamaal, kus võimalik pakkuda tugiteenuseid mitte ainult eesti keeles
- Edukamad on need kohad ja piirkonnad, kus on olemas tihe koostöö erinevate tasandite vahel
- Eestis on oluline jätkata pikaajalise ja täpselt sihitud kohaturundusega, täiendades võimalusel ja vajadusel senist praktikat uutega
- Vajalik on turutõrkega tegelemine oma kodu soetamisel väljaspool suuremaid Eesti keskuseid
- Oma kodu ei pea tähendama alati eramaja koos maatükiga, vaid võib olla korter korterelamus, st vajalik on mitmekesise ja aktiivse eluasemeturu olemasolu
- Lisaks elukeskkonnale on vajalik tegeleda ettevõtluskeskkonna arendamisega, st töökohtade loomise ja hoidmisega.

Soovituslikud ettepanekud erinevate sihtrühmade lõikes 1

Väljaspool pealinnaregiooni (sh maapiirkondades) elavad inimesed:

- Baasvajaduste (puhas joogivesi, kanalisatsioon, elektrivarustus, kiire internet, tolmuvabad teed) tagamine
- Kohaliku kogukonna tugevdamine, sh külaliikumise toetamise teel
- Mainekujundus

Noored pered:

- Väljaspool Harjumaad (ja teisi üksikuid suuremaid keskuseid) on vajalik tegeleda turutõrkega eluaseme soetamiseks või ehitamiseks vajalike laenude kättesaadavuse parandamisel
- Eluasemeturu mitmekesisuse jaoks on otstarbekas jätkata üürimajade programmiga: neis kohtades, kus see on otstarbekas
- Uute elanike meelitamisel peab olema juhtiv roll kohalikul omavalitsusel koostöös kogukonnaga, aga ka maakonnaga (regiooni turundus)

Soovituslikud ettepanekud erinevate sihtrühmade lõikes 2

Tagasipöördujad:

- Tagasipöördujate sidustamine kohaliku kogukonnaga
- Kunagiste elanikega (sh noortega) kontakti hoidmine
- Kohaturundus (Maal elamise päev jms)

Muukeelsed elanikud:

- Kohaturundus võõrkeeltes (vene, inglise jne)
- Laiemas regionaalpoliitika fookuses on vaja hoida maakonnakeskuste kui võimalike kohalike kasvukeskuste hoidmine ja arendamine: maakonnakeskuste atraktiivsus toetab ka nende tagamaade arengut
- Uute elanike sidustamine kohaliku kogukonnaga.

Soovituslikud universaalsed koondettepanekud, mis puudutavad (sh kaudselt) kõiki eespool käsitletud sihtrühmasid

- Baasvajaduste (puhas joogivesi, kanalisatsioon, elektrivarustus, kiire internet, tolmuvabad teed) tagamine, sh hajaasustuse programmi võimaluste laiendamiste kaudu uutele sihtrühmadele
- Maaettevõtluse toetamise meetmete puhul tuleb panustada mitte ainult põllumajandusele, vaid ettevõtlusmaastiku mitmekesistamisele, lisandväärtuse tõstmisele (sh konkurentsivõimlise palgataseme saavutamiseks) ja ühistegevusele
- Sotsiaalse taristu puhul on tõhusaks optimeerimise võimaluseks multifunktsionaalsete hoonete ristkasutus
- Kohaliku kogukonna tugevdamine, sh külaliikumise toetamise teel
- Laiemas regionaalpoliitika fookuses on vaja hoida maakonnakeskuste kui võimalike kohalike kasvukeskuste hoidmine ja arendamine: maakonnakeskuste atraktiivsus toetab ka nende tagamaade arengut
- Seniste elanike maal hoidmise puhul saab kombineerida nii seniseid riigi meetmeid kohalike omavalitsuste panustamisega.
- Tähtis on eluasemeturu mitmekesisus – siinkohal on võimalik panustada kinnisvaraturu aktiivsemaks muutmisele ka maksupoliitiliselt
- Eluasemeturu mitmekesisuse jaoks on otstarbekas jätkata üürimajade programmiga: neis kohtades, kus see on otstarbekas
- Kunagiste elanike tagasimeelitamisel peab olema juhtiv roll kohalikul omavalitsusel (koostöös kogukonnaga)
- Väljapool Harjumaad (ja teisi üksikuid suuremaid keskuseid) on vajalik tegeleda turutõrkega eluaseme soetamiseks või ehitamiseks vajalike laenude kättesaadavuse parandamisel
- Uute elanike sidustamine kohaliku kogukonnaga
- Jätkata tuleb nii Eestis kui ka välisriikides edukaks osutunud riigipalgaliste töökohtade pealinnast väljaviimist.

Praktikaid välismaalt 1

Tagasirände soodustamise erinevad strateegiad: tööstusettevõtete meelitamine, suure regionaalse keskuse olemasolu ärakasutamine, turism ja puhkemajandus, pensionärid + VKE arendamine, loomemajandus, innovaatika, klastrid + laenude kustutamine, grantide ja stipendiumite süsteem, loomeürituste toetamine, praktikad, maanädalad jne.

Rootsi kogemusi - KOVde edukad meetmed ei pruugi toimida vähemedukates. Tähtsad on KOVi asukoht, koostöö, valmis immigrantide vastuvõtuks, ettevõtluse mitmekesistamine riskide hajutamiseks, investeerimine koolidesse ja sotsiaalhoolekandesse + suhtlus suvekodude omanikega, ühisürituste korraldamine, vanemate eagruppide elama meelitamine.

Eluasemepoliitika

USA osariikide näited: rahaline toetus kolimise motiveerimiseks, vaba maa (eriti lastega peredele) elamuehituseks jne. Tagasilöögid – kui programmi aeg saab läbi, lõppkokkuvõttes marginaalne mõju otsuse tegemisel.

Kohaturundus – leia oma regiooni ja koha DNA!

Rootsi kogemus – panustamine välismessidel (nt Hollandis), riigipiiritagustele elanikele. Teadlased pole aga Rootsis leidnud tugevat seost aktiivse kohaturunduse ja uute elanike saamise edukuse vahel.

Praktikaid välismaalt 2

Hispaania – panustamine sarnase kultuuritaustaga (Ladina-Ameerika) maade elanikele
Kanada ja Austraalia – panustamine mitmekesisusele, headele avalikele teenustele, tegelemine erinevate segmentide (õpetajad, loomeinimesed, juristid, pensionärid jne) meelitamiseks

USA – kohati sarnane, sest suurte keskuste kõrval kasvavad ainult need maapiirkonnad, mis on panuse teinud immigratsioonile.

Kodukohta tagasipöördujad

Jaapan - erinevad toetusprogrammid naasejatele suurlinnadest kaugemal.

Noorte meelitamine

USA ja Kanada näited – isiklik lähenemine, ettevõtluskeskkond, elukeskkond (kiire internet, taskukohased eluasemed, kokkusaamiskohad), haridusasutused, kaasamine.

Eakate meelitamine

USA ja Kanada näited – tervishoiu- ja sotsiaalhoolekandeteenused, madalad eluasemekulud, kaasamine, eakate (nt vanuse alampiiriga 50 aastat) külad ja linnakud.

Kokkuvõte – pole olemas üht kindlat nõ nipsust lahendust Eestis kopeerimiseks, vaid pigem palju mõtestatud tegevusi kindlas suunas!

Värske haakuvus: Nutikate välisinvesteeringute uuringu järeldused ja nõuanded regioonide arendamiseks 1

Urmas Varblane, töörühma juht

Seminar MTÜ Maakondlikud Arenduskeskused ja EAS-i ühiskorraldusel 21.04.2021

Välisinvestorite mõtteid tegutsemisest kaugel Eesti tõmbekeskustest

- *„noor inimene siis vähemalt nii-öelda kõige hiljemalt gümnaasiumi tasemel sunnitakse käima siis kohalikku maakonnakeskusesse ja sealt teda enam kätte ei saa“*
- *„kui sa tahad noori hoida ja noori saada, siis seda ei tohi jätta ainult ettevõtte õlgadele, vaid omavalitsus võiks ka midagi teha, kasvõi nende munitsipaalmaajade või korterite ehitamisega“*
- *„Kui ei ole inimeste turgu ja ei ole tegelikult ka kinnisvara turgu“*
- *„kes hoiab Eesti Vabariigis inimesi maal kinni, siis on see üha efektiivistuv põllumajandus ja puidusektor“*
- *„Me ei tohiks kindlasti julgustada nagu välisettevõtjaid tegema siia madalapalgalisi töökohti, sest nendel on komme kinnistuda, et seal, kus inimene suunatakse sinna kaubandusse sellesse palgavaesusesse ära ja sealt ei tule ära. Kui plekk-kuut on ikkagi püsti pandud, et see, kaubanduse ja jaekaubanduse vohamine on minule väga suur mure“.*

Värske haakuvus: Nutikate välisinvesteeringute uuringu järelused ja nõuanded regioonide arendamiseks 2

Urmas Varblane, töörühma juht

Seminar MTÜ Maakondlikud Arenduskeskused ja EAS-i ühiskorraldusel 21.04.2021

Mida võiks ette võtta

- **regionaalne investeeringutoetus** (*tehnoloogiatesse, arendustegevusse*)
- **kvaliteetse elamispinna arendamine**
(munitsipaalelamud)
- **maakondlikud stipendiumid noortele**
(tagasipöördumistoetused)
- **koostöö arendamine regionaalsete teadmuskeskustega** (*regionaalsete kompetentsikeskuste sidumine kõrgharidussüsteemiga*)
- **abi ettevõtete tegevuseks vajaliku taristu arendamisel** (täislahendused)
- **iduettevõtlike nihutamine regioonidesse**

Värske haakuvus: Nutikate välisinvesteeringute uuringu järeldused ja nõuanded regioonide arendamiseks 3

Urmas Varblane, töörühma juht

Seminar MTÜ Maakondlikud Arenduskeskused ja EAS-i ühiskorraldusel 21.04.2021

Üldised põhimõtted välisinvestorite valikul

- 1. **Valikuprintsiibid peaks erinema regiooniti.** Üks võimalus on jagada Eesti kolmeks piirkonnaks – Harjumaa/Tartu, IdaVirumaa, ülejäänud Eesti – millele kohalduvad erinevad põhimõtted.
- 2. **Harjumaal/Tartus** võiks eelistada selliseid uusi ettevõtteid, mis vajavad suhteliselt piiratud arvul töajõudu, on kõrge teadmismahukusega ja kõrge automatiseerimise/digitaliseerimise tasemega või **olemasolevad välisinvestorid, kes laienevad töomahukuse vähendamise suunas.** Investorite meelitamisel tuleks võimalikult palju selgitada, mil määral investeeritakse inimvara loomisse nii töötajate arendamise, aga ka teadmiste ülekande mõttes.

Kuidas edasi?

- 1) Valitsuskoalitsiooni 100 päeva plaan: p. 7.8 –
**Soodustame inimeste tagasipöördumist
maapiirkondadesse ning noorte eneseteostuse
võimalusi maal.**

Analüüs ja ettepanekud maale elama asumist soodustava programmi väljatöötamiseks ja elluviimiseks.

Vastutaja: Maaeluministerium

- 2) Klassika – pikaajalised sihikindlad tegevused erinevate sektorite ja tasandite koostöös

- 3) Näide praktikast: **Maal elamise päev**

RAHANDUSMINISTEERIUM

Täna tähelepanu eest!

urmas.kase@fin.ee